

İÇİNDEKİLER

Önsöz • 7

Teşekkür • 9

I. İMPARATORLUK YILLARI

1. BÖLÜM: Selanik, Zübeyde Hanım, Ali Rıza Efendi • 15
2. BÖLÜM: Çayağzı'nda Eşkiya Gölgesinde • 26
3. BÖLÜM: Mustafa Doğuyor • 35
4. BÖLÜM: Çocuk Mustafa • 44
5. BÖLÜM: Beyaz Elbise ile Mahalle Mektebine • 51
6. BÖLÜM: Ali Rıza Efendi'nin Ölümü • 61
7. BÖLÜM: Mustafa'nın Çiftlik Günleri • 68
8. BÖLÜM: Mustafa Yeniden Selanik'te • 77
9. BÖLÜM: Üvey Baba • 83
10. BÖLÜM: Abdülhamid'le Büyümek • 89
11. BÖLÜM: Manastır • 97
12. BÖLÜM: Mustafa Kemal Harp Okulu'nda • 104
13. BÖLÜM: Sultan Deviren Şehir: Selanik • 112
14. BÖLÜM: Kendi Ağzından İç Dünyası (1903-1916) • 129
15. BÖLÜM: Gümüşü Pelerinli Paşa • 139
16. BÖLÜM: Karlsbad Günleri • 152

II. İŞGAL ve MİLLİ MÜCADELE

17. BÖLÜM: Perişan Payitaht'ta • 161
18. BÖLÜM: Almancı İstanbul'dan, İşgal İstanbulu'na • 171
19. BÖLÜM: Sarı Gül ile Sabiha Sultan • 176
20. BÖLÜM: Pusulalı Gemi, Tecrübeli Kaptanla Samsun'a... • 182
21. BÖLÜM: Doğu'nun Kraliçesi Buhlanda • 194
22. BÖLÜM: Anneye Mektup: "Milletin Başına Geçiyorum!" • 201
23. BÖLÜM: İlk Zafer: Damat Ferid Telgraf Savaşıyla Devrik • 216
24. BÖLÜM: Ankara'ya Mebus Olarak Gidiyor • 220
25. BÖLÜM: Ankara'ya Yıldız Yağıyor • 228
26. BÖLÜM: Küllerin Arasındaki Ankara, 1920 • 237
27. BÖLÜM: Sol Rüzgâr: Mustafa Kemal'den Lenin'e Mektup • 244
28. BÖLÜM: Fikriye Ankara'da • 253

29. BÖLÜM: Sarı Saçlı, Kırmızı Bıyıklı Lider • 257
30. BÖLÜM: Büyük Kürt Ayaklanması: Koçgiri • 265
31. BÖLÜM: Silah Sesleri Ankara'dan Duyuluyor • 271
32. BÖLÜM: Sakarya Zaferi • 280
33. BÖLÜM: Mustafa Kemal'i Kitaplaştıran Gazeteciler • 285
34. BÖLÜM: Enver Paşa'dan Vazgeçen Ruslar, Mustafa Kemal'de Karar Kıldı... • 291
35. BÖLÜM: 1922, Cepheden Günlük • 298
36. BÖLÜM: Ana Oğul Buluşuyor, Zübeyde Hanım Ankara'da • 305
37. BÖLÜM: Büyük Taarruz • 309
38. BÖLÜM: Latife'nin Fethi • 319
39. BÖLÜM: Saltanata Son • 330
40. BÖLÜM: İlk Aşkları • 335
41. BÖLÜM: Kendi Halkımdan Bir Kadını Seçtim • 345
42. BÖLÜM: İzmit Basın Toplantısı'ndan Gelin Turakina'ya... • 350
43. BÖLÜM: Nikâhlanıyor • 358
44. BÖLÜM: Mustafa Kemal'in Evlilik Hali • 364
45. BÖLÜM: Mebus Ali Şükrü Kayıp • 375
46. BÖLÜM: Latife Mebus Olmak İstiyor • 381
47. BÖLÜM: Marcossion: Çeliktendi Gözleri • 385

III. CUMHURİYET ve SONRASI

48. BÖLÜM: Cumhuriyet • 393
49. BÖLÜM: Hilafet Kaldırılıyor • 408
50. BÖLÜM: Kişisel Özellikleri, Alışkanlıklarıyla Cumhurreisi • 416
51. BÖLÜM: Latife ile Şantiye Hayatı • 427
52. BÖLÜM: Latife ve Fikriye • 435
53. BÖLÜM: Yeni Anayasa, Yeni Muhalefet • 443
54. BÖLÜM: Şeyh Said • 450
55. BÖLÜM: Boşanma • 462
56. BÖLÜM: Kılık Kıyafet, Şapka... • 472
57. BÖLÜM: Afet'in Geldiği Günler • 483
58. BÖLÜM: Kadınları Önemsiyordu • 491
59. BÖLÜM: İzmir Suikast Girişimi • 503
60. BÖLÜM: Çiftlik • 519
61. BÖLÜM: 1927, İstanbul'a Kavuşma • 525

Kaynakça • 532

Dizin • 545

Önsöz

Atatürk'ü, Latife Hanım'ın hayatını yazarken yakından tanımaya başladım. Eşi ile eşit ilişki kurmaya çalışan Atatürk çok ilgimi çekti. İkinci kitabım Halide Edib'i yazarken onu çalışma arkadaşı bir kadının gözüyle yeniden tanıdım. Üçüncü kitabım için beni heyecanlandıracak bir isim ararken, tek bir kişiyle ilgilendiğimi fark ettim.

Anlatılması zevkli ama yazılması çok zor bir isim, dokunulmazlıkları olan bir büyük kişilikti. Ama o da çocuk olmuş, annesinin dizinin dibinde ağlamış, âşık olmuş, keyiflenmiş, kederlenmişti. Kız kardeşi Makbule'nin 1950'li yılların gazete sayfalarında kalmış anlatımlarını okuyunca kararımı verdim. Makbule Hanım, aile hikâyelerini ve ağabeyinin çocukluk ve gençlik günlerini, sapsade bir içtenlikle kâh annelerinden dinlediği gibi, kâh kendi tanıklıklarıyla anlatıyordu. Onun anlatımlarının Atatürk biyografilerinde yer bulamamış olması herkes için büyük kayıptı.

Saysız Atatürk kitabı varken, ben ne yazacağım diye hiç duraklamadım. 2004 yılından beri ulaştığım bilgilere kim bilir daha neler ekleyecektim. İlk biyografileri kaleme alan Falih Rıfkı Atay ile Şevket Süreyya Aydemir'den bu yana bilgiye ulaşmak, özellikle de Atatürk bilgisine ulaşmak kolaylaşmıştı.

Atatürk'e çok yakından bakmaya, klişelere mesafeli durmaya çalıştım. Önceki biyografilerden farkı ne diye sorarsanız, bu kitap gün gün onun izini sürüyor ve ona çok yakından bakıyor.

"Yoksul aile", "başarısız baba", "karga kovalayan çocuk" anlatıları doğru muydu? Tersine, aile varlıklıydı, Pembe Ev ailenin mülkiyetindeydi, bir değil altı evleri vardı, baba ileri görüşlüydü, zekiydi, azimliydi. Varlıklı bir aileden gelen anne, çevresinde sözüne değer verilen akıllı bir kadındı. Küçük Mustafa da yoksul bir yetim olduğu için değil, oyun olsun diye karga kovalıyordu. Bu tespitlerimin, Mustafa Kemal tarafından da altı çizilmiş gerçekler olduğunu anlayınca çok sevindim. Yunanistanlı tarihçi Vasilis Dimitriadis'in belgelerle dolu, Kasım 2016 tarihli kitabı bütün yazdıklarımı doğrulayınca "Selanik'teki evde doğmadı, orada kira ile oturdular, o ev üvey babası Ragıp Bey'e aitti" gibi kurmaca kuşkulara yer kalmadı. Mustafa Kemal'in çocukluk hikâyesinin özeti şuydu: Hayatın bütün hoyratlıklarına rağmen büyük bir özen ve şefkatle büyütülen zeki, yüzü başarıya dönük son derece azimli bir çocukla karşılaştım. Yitirdiği babasının yerini dolduran bir anne, fedakâr bir dayı ile birikimli, görmüş geçirmiş, anlayışlı ve uyumlu bir üvey babanın şefkat ve özeniyle büyümüştü.

Çocukluk ve delikanlılık yıllarının geçtiği Selanik ve çevresinde keyifli bir yolculuk yaptım. Selanik'teki aile evini saatlerce gezdim, babasının gömüldüğü Hortacı Camii'nin (Rotondo) bahçesinde oturdum, rıhtımda yü-

rüdüm, Selaniklilerin bol şekerli kahvelerinden içtim. Annesiyle babasının bir dönem yaşadığı Çayağzını, artık yeşil tepelere dönüşmüş Langaza'yı gördüm. Langaza'daki çiftlik hayatının onun yaşamında önemli bir yer tuttuğunu anladım. Barış günleri başlayınca kurmaya giriştiği Atatürk Orman Çiftliği'nde bir gün geçirdim.

Manastır'a gittim, Askeri İdadi'yi, okuduğu sınıfları gördüm, Manastır'ın ortasındaki havuzun başında vakit geçirdim. Çanakkale'deki savaş alanlarını, karargâh olarak kullandığı evi, siper yerlerini, adını ondan alan Kemalyeri'ni gördüm. Çankaya Müze Köşkü'nü, Birinci Meclis'i, İkinci Meclis'i, Diyarbakır, İzmir ve İstanbul'da yaşadığı evleri gezdim ve hafızama kaydettim.

Yayımlanmış not defterlerini, mektuplarını, askeri raporlarını, yaptığı konuşmaları dikkatle okudum. Benim için karanlıkta kalmış noktalar zaman içinde aydınlanmaya başladı. Örneğin Fikriye'nin ölümü... İntihar mı etmişti? Yoksa kaza kurşunuyla mı ölmüştü? Ankara'ya gelen Fikriye'nin bir kurşun yarası aldığı kesindi. Kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmesinin nedeni biraz da verem nedeniyle iflas eden ciğerleriydi. Fikriye'nin bilinen bir mezarı yoktu, ama ölümünün ardından Heybeliada'daki bir bina üç ay içinde verem hastanesine dönüştürülmüştü. Hem de sekiz yataklı kadın koğuşu ile birlikte.

Atatürk biyografilerinin önemli bir eksiği vardı. Bu biyografilerin yazarları da kaynak olarak kullandıkları kişiler de neredeyse hep erkekti. Kadınların ağızından pek bir şey yazmamışlardı. Erkeklerin anlattığı Atatürk'e kadınların anlattığı bir Atatürk eklemenin çok şeyi değiştireceğini fark ettim. Annesinden, kız kardeşinden, Halide'den, Latife'den, Afet'ten, Sabiha'dan onunla görüşmeler yapmış, yakınında bulunmuş kadın gazetecilerden yaptığım alıntılara öncelik verdim. Elbette erkeklerin değerli anlatımlarını da kullandım. Elinizdeki kitabın dizin sayfalarında pek çok kadın ismi göreceksiniz.

2004 yılından beri Atatürk'ün özel hayatına dair okuyup biriktirdiğim ve araştırdığım hemen her şeyi sizlerle paylaştım. Utkan Kocatürk'ün değerli kronolojisi hep masamın üzerinde açık durdu. Atatürk'ün, yazdığı mektuplar, not defterlerine kaydettiği özel yaşam sayfaları hayatının akışı ile birleştikçe araştırmamın derinleştiğini, ete kemiğe büründüğünü keyifle gördüm.

Kitabımı 1927'de, Mustafa Kemal'in sekiz yıl aradan sonra ilk kez geldiği; önderlik ettiği Milli Mücadele'yi tarihe kaydetmek üzere *Nutuk*'u kaleme aldığı günlerin hikâyesiyle noktaladım.

Atatürk'ün hayatını bir roman gibi kaleme alırken kaynaklarıyla sunmaya olağanüstü özen gösterdim.

Kitabı yazarken 1881 yılında doğmuş bir çocuğu, Atatürk diye anlatmak beni gerçeklik duygusundan uzaklaştırıyordu. Bu adı 1934 yılında soyadı kanunu ile almıştı. Bu yüzden çocukluk adı Mustafa'yı ve ortaokulda adına eklenen Kemal'i kullanmayı tercih ettim.

İyi okumalar diliyorum.

Haziran 2018, İstanbul

Teşekkür

Bu kitabın hikâyesi 2010 yılında, bir 10 Kasım anmasında başladı. Sabancı Üniversitesi'nde, Atatürk'ü anlatacaktım. Rektör Nihat Berker'le sohbetim sırasında, Latife Hanım ve Halide Edib kitaplarımın yanında duran Atatürk biyografilerine gözüm takıldı. "Okuduğum en iyi Atatürk biyografileri sizinkiler" dediğinde önce şaşırđım. Ardından, bir Atatürk biyografisi yazma fikrine kendimi yakın hissetmeye başladım. Bu nedenle teşekkürlerime onunla başlıyorum.

Bilgi-belge toplama, yazma, tartışma ve son okumalar sürecinde benimle birlikte heyecanlanan, moral kaynağım Oral Çalışlar'a; sürekli danıştığım, metinlerimi paylaştığım ilk okurum Tayfun Mater'e; çalışmama roman tadı vermem için bana zaman ayıran, ustalıklarını cömertçe paylaşan Orhan Pamuk'a; 100 yıl önceki mahalleleriyle Selanik'i kavramama yardımcı olan T.C. Selanik Başkonsolosluğu'na; Selanik, Çayağzı ve Langaza gezilerimde Oral ile bana eşlik eden, İngilizceden çevirilerde yardımlarıyla hayatımı kolaylaştıran Yahya ve Sue Akyel'e; yazdıklarımı büyük titizlikle notlayarak okuyan Atilla Aytemur'a; pratik çözüm önerileriyle yola devam etmeme destek veren, zihnimi açan Nadire Mater'e; anlatılarıyla geçmiş günleri hayalimde canlandıran Latife Uşşaki'nin yeğenleri Muammer Erboy, Mehmet Sadık Öke, Mehmet Kemal Aksel ile Halide Edib'in torunu Ömer Sayar'a; Canan Parlar, Fahri Aral, Tunç Erem, Aslı Akyavaş, Çiğdem Mater, Oya Özdoğan, Dilek Cansel, İsmet Baydur, Nursuna Memecan, Nilüfer Önen, Sertel ailesinden Tia O'Brien, Tanfer Emin Tunç, Dr. Mehmet Baltalı, Dr. Fikret Turan, Dr. Eren Akçiçek, Şevket Pamuk, Sevda Alankuş, Vamık Volkan, Huricihan İslamoğlu, Ali Bayramoğlu, Nazlı Doğuoğlu, Müfit Özdeş, Nermin Mollaoğlu, Zikriye Mollaoğlu, Lütfullah Göktaş, Faruk Bayrak ve Vedat Bayrak'a teşekkürler.

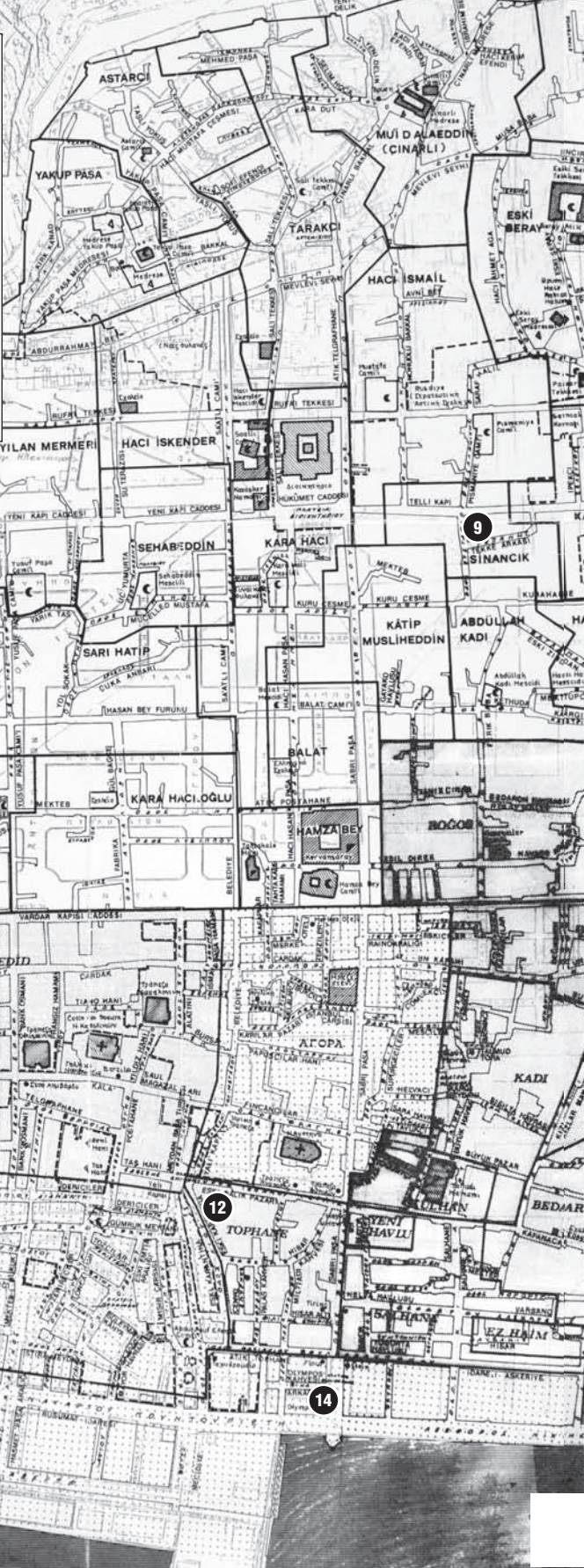
İBB Atatürk Kitaplığı, Muhtar Özkaya Halk Kütüphanesi, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, TBMM, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Boğaziçi Üniversitesi kütüphaneleri ile Yapı Kredi Bankası Tarihi Arşivi ve Yapı Kredi Araştırma Kütüphanesi, İnönü Vakfı kaynaklarıyla; tarih editörüm Teyfur Erdoğan değerli katkılarıyla destek verdiler.

Aykırı fikirleriyle beni durmadan yerimden zıplatan oğlum Reşat Çalışlar'a; ilk günden itibaren yazdıklarımın eleştirmenliğini üstlenen kız kardeşim Feza Erkeller Yüksel'e, editörüm Tamer Erdoğan'a ve kitabı kucaklayan, şefkat ve dikkatle yayına hazırlayan, sizlere ulaştıran Yapı Kredi Yayınları'na teşekkür ediyorum.

- 1 Yaşadıkları Ahmet Subaşı Mahallesi
- 2 Mustafa Kemal'in doğduğu Pembe Ev
- 3 Ailenin yaptırdığı ikinci ev
- 4 Mustafa Kemal'in Selanik'te görevli iken satın aldığı iki ev
- 5 Günümüz TC Konsoloslugu
- 6 Zübeyde Hanım'ın annesi Ayşe Hanım'ın evi
- 7 Ali Rıza Efendi'nin sohbet mekânı Kule Kahveleri
- 8 Mustafa Kemal'in sınavla girdiği ve mezun olduğu Askeri Rüşdiye

- 9 Şemsi Efendi İlkokulu
- 10 Ali Rıza Efendi'nin Horhor Su Mahallesi'ndeki aile evi. Zübeyde Hanım bu eve gelin gitmiştir.
- 11 Ali Rıza Efendi'nin hazinesine gömüldüğü Hortacı Camii (Rotondo)
- 12 Mustafa Kemal'in Fransızca derslerine devam ettiği Tophane Mahallesi'ndeki Collège des Frères de la Salle
- 13 Beyaz Kule
- 14 Olympos Kahvesi
- 15 Ragıp Bey'in görev yaptığı Rüşumat İdaresi

Kaynak: Vasilis Dimitriadis, *Bir Evin Hikâyesi, Selanik'teki Mustafa Kemal Atatürk'ün Evi ve Ailesi Hakkında Türkçe ve Yunanca Belgeler*, TTK, 2016; Mert Sandalcı, *Feyziye Mektepleri*, İstanbul, 2005.

DENİZ TARAFI

I

İMPARATORLUK YILLARI

1. BÖLÜM

Selanik, Zübeyde Hanım, Ali Rıza Efendi

Selanik'te sert bir kış yaşanıyordu. Sırtını mitoloji tanrılarının dağı Olympos'a dayayan şehrin irili ufaklı evleri esen sert rüzgârda eğilip bükülen ağaçların arasında kayboluyordu. Zübeyde Hanım ve eşi Ali Rıza Efendi için önemli bir gündü. Mal taksimi için kadıya başvurmuşlardı. Karı koca, Selanik'in ünlü valilerinden Midhat Paşa'nın yaptırdığı Sanayi Mektebi'nin tam karşısındaki iki evin sahibiydi. Kulakları kapıda, kadılık makamından gelecek görevlileri bekliyorlardı. Zübeyde Hanım, sabah karanlığında kalkmış evi hazır hale getirmiş, sedirin, sandığın üzerine birbirinden güzel el işlemelerinden sermaye ihmal etmemişti.

Sofadaki çini sobanın çıtırtısı etrafa huzur veriyordu. 1883 yılı Selanik'e kederden başka bir şey getirmemişti. Eşkiya dağdan inmiş, ortalığı haraca kesmiş, kuşpalazı kenti kasıp kavurmuştu. Azgın hastalık, Zübeyde-Ali Rıza çiftinin iki oğlunu, Ahmed ile Ömer'i götürmüştü, mucize eseri Mustafa'ya dokunmamıştı. Hasta kardeşleriyle bütün gün yan yana duran küçük oğulları Mustafa'nın hayatta kalmasına her gün şükrediyorlardı. Çocukları ölümlü boğuşurken Ali Rıza Efendi'nin kereste işi de altüst olmuştu.

Kapı vuruldu. Ali Rıza Efendi kapıyı açmak için aşağıya indi. Kadılık kâtibi El-hac Ebubekir ile, mimar kalfa Kostaki ve mahkemenin görevlendirdiği iki şahit merdivenleri art arda çıktılar. Zübeyde Hanım, kaç-göçün aksine odayı terk etmedi, zira, ev sahibi olarak beylerle birlikte onun da toplantıya katılması gerekiyordu.

Karı koca mal taksimi yapıyor

1883 yılının 12 Aralık günü mahkeme görevlisinin tuttuğu zabıt sayesinde Zübeyde Hanım ile Ali Rıza Efendi'nin hayatından bir kesite bizler de tanıklık ediyoruz. 1883 yılı Aralık ayına kadar iki evi ortak hissedarlar olarak kullanan karı koca, karşılıklı anlaşmayla iki taşınmazdan hisselerine düşen payı ev olarak bölüşmek istiyorlardı.

Tutulan zabıtlara göre, evlerin mülkiyet durumunu Ali Rıza Efendi şahitlerin huzurunda anlatmış, Zübeyde Hanım da onu tasdik etmişti.

Kostaki Kalfa'nın çizdiği ve bugüne ulaşan krokilere göre iki ev de geniş, bahçeli ve çok odalıydı.

Kadılık kâtibinin kayda geçirdiğine göre; iki katlı kâgir evi karı koca birlikte satın almışlar, bir yıl sonra da bahçelerinin bir bölümüne, iki katlı beş odalı ek bina ve müstemilat inşa ettirmişler; iki evi de ortak hissedar

Selanik'te doğduğu ev

kalfa Kostaki, ev ve bahçeleri o günün ölçü birimi olan zirâ ile ölçtü, ortak sınırın yerini belirledi. Ali Rıza Efendi de sözlü olarak ölçümleri onayladı, isimleriyle zapta geçmesi gereken komşuları sıraladı.

Zübeyde Hanım eşinin söylediklerini tasdik etmiş, sözler şahitler önünde yazılı olarak kayda geçmiş, ardından Selanik şer'i mahkemesine gönderilerek Ali Rıza Efendi'nin mahkemede tasdiki ile hüküm tescil edilmişti.

Her biri hakkını alıyor

Kâtip Ebubekir Efendi, Ali Rıza Efendi'nin şu sözlerini de kayda geçirmişti: “Benim karım Zübeyde Hanım için ayrılan yerle, Zübeyde Hanım'ın da benim için ayrılan yerle bir alaka ve ilgimiz kalmamıştır, her birimiz hakkımızı aldık.”

Zabıtta yazılı bu sözleri, zaman zaman alevlenen, “Atatürk bu evde doğmadı”, “Burası üvey babası Ragıb Bey'in eviydi”, “Ali Rıza Efendi bu evin sahibi değil, kiracısıydı” ya da “Atatürk bu evi subay çıktığında almıştı” gibi tartışmalara Ali Rıza Efendi'nin beyanını cevap olarak kabul etmeliyiz.

Pembe Ev'in Zübeyde Hanım ve Ali Rıza Efendi tarafından satın alındığını, ailenin bu evde yaşadığını, hatta yarı başına ikinci bir ev daha yaptırttığını ortaya çıkartan evrak, Ali Rıza Efendi'nin bire bir ağzından çıkan cümlelerle günümüze ulaşmış bulunuyor.

1 Vasilis Dimitriadis, *Bir Evin Hikâyesi, Selanik'teki Mustafa Kemal Atatürk'ün Evi ve Ailesi Hakkında Türkçe ve Yunanca Belgeler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2016, s. 8-42, 373, 380. (Adı geçen belgeyi günümüz diline aktaran Dilek Cansel'e teşekkürler.) Tapu ilmühaberlerinin üzerindeki tarih 1879 Ocak ve 1879 Şubat. İlmühaberlerin ikinci ev yapıldıktan sonra alındığı anlaşılıyor.

Aile mal bölüşümü için tam 600 kuruş harç ödemişti. Pembe Ev'in kira değeri ayda 250 kuruştu. Bütün bu uğraş ve masraf Ali Rıza Efendi'nin almaya hazırlandığı borç için yapılmıştı. Mal taksiminden sadece yirmi gün sonrasının, 1 Ocak 1884 tarihini taşıyan bir evrak, Pembe Ev'in ipotek edildiğini ortaya seriyor.

Kereste ticareti yaparken paraya sıkıştığı anlaşılan Ali Rıza Efendi, tüccar Nuri Bey'den 300 Osmanlı lirası borç almış, Pembe Ev'i rehin göstermişti.²

Mal taksimene gidilen aşamada aile içindeki tartışmalar konusunda bilgi sahibi değiliz. Belki Ali Rıza Efendi işlerinin kötüye gidebileceğini düşünerek oğlunun ve eşi Zübeyde'nin geleceğini garantiye almak istemişti. Belki Zübeyde Hanım, iki evi birden rehin edecek bir borçlanmaya itiraz etmiş, mal bölüşümü bu yüzden yapılmıştı. Ali Rıza Efendi'nin birkaç yıl sonra zamansız vefatıyla, mal taksiminin doğru bir karar olduğu ortaya çıkacaktı.

Zübeyde Langaza'da doğmuştu

Zübeyde Hanım, yapılan anlaşmaya şahsi mührünü basmıştı. Mühründe, "Zübeyde Gülzar-ı Cennet"* yazılıydı.

Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım, Islahat Fermanı'ndan bir yıl sonra, 1857 yılında, Osmanlı'nın Balkanlar'daki topraklarında Selanik yakınlarındaki Langaza kasabasında doğmuştu.

Varlıklı bir ailenin biricik kızı olan Zübeyde dadılarla büyüye de, zamanın âdetleri uyarınca her genç kız gibi ev kadını olarak yetiştirildi. Önce ev işinde ustalaştı, arkasından nakış işlemeyi öğrendi. Yeni biçilmiş çayırların kokusuyla uyanır, üzerine düşen işi yapar yapmaz örneğini seçer, gergefini kurar, kasnağını gererdi. İbrişimleri, altın ve gül klapdanlarıyla nakışına koyulduğunda hayal dünyasına doğru bir yolculuğa çıkardı.

Zübeyde Hanım'ın çocukluğunun geçtiği Langaza...

2 Vasilis Dimitriadis, *Bir Evin Hikâyesi, Selanik'teki Mustafa Kemal Atatürk'ün Evi ve Ailesi Hakkında Türkçe ve Yunanca Belgeler*, Türk Tarih Kurumu, 2016, s. 381, Ali Rıza Efendi'nin terakesinde borç gözüküyor.

* Cennetin gülbahçesi.

Kız çocukların okula gitmeleri yaygın bir âdet değildi. Zübeyde de Kuran dersleri almış, Kuran'ı ezberden okumayı öğrenmişti.

Zübeyde'nin ailesi

Ailenin büyüğü, servetin ve çiftliklerin sahibi Ahmed İbrahim Efendi idi. Emetullah Hanım ile evlenmiş iki erkek iki kız evladı olmuştu. Evlatlarından Feyzullah Ağa üç kez evlenmiş, üçüncü evliliğini Zübeyde'nin annesi Güzel Ayşe Hanım ile yapmıştı. Ayşe Hanım'ın annesinin adı da Emine idi. Zübeyde'nin iki ağabeyi Hasan ile Hüseyin, babasının ilk evliliğinden dünyaya gelmişlerdi.

Varyemezogulları diye anılan aile hayvancılık yapar, ipekböceği yetiştirir, tütün ektirir, varlık içinde bir hayat sürerlerdi. Yüksek duvarlarla çevrili büyük bahçelerinde yemiş ağaçları dikiliydi. Kocaman kilerlerinde zeytinyağı, sirke, turşu küpleri sıralanır, tavana asılı çengellerden envai çeşit yiyecekler sarkardı.

Dağların kuşattığı geniş ve bereketli ovanın ortasından akan duru su Ayavasil Gölü'ne dökülür, bereketli toprakların üzerindeki çiftlikten hep iyi ürün toplanırdı.

Zübeyde'nin ayağına batan yorgan iğnesi

Evin önemli işlerinden biri de yorgan kaplamaktı. Zübeyde'nin dadısı Rabia, bir gün kaplamak için yere serdiği bembeyaz çarşafın üzerinde kocaman bir yorgan iğnesi unuttu. İşte o iğne, Zübeyde'nin ayağına battı. Bir anda gözden kaybolan iğneyi Zübeyde'nin ayağından çıkartamadılar. Aradan birkaç gün geçince genç kız yürüyemez oldu. Büyükbaba Ahmed İbrahim Ağa, yorgan iğnesine savaş açmaya kararlıydı. Henüz 13 yaşında olan kıymetli torununu Rumeli'nin en büyük hekimi Jak Paşa'ya göstermek için Selanik'e götürdü.³

Defalarca doktora gitmek gerektiği anlaşılınca aile, hayatını değiştiren bir karar aldı. Ev Selanik'e taşınacaktı. Ahmed İbrahim Ağa, sislerin arasından yükselen Olympos Dağı'na bakan, denizi, Karaburun'a kadar

3 *Yeni İstanbul*, Sayı 3-6; Makbule Hanım, *Akın*, *Yeni İstanbul*, *Ulus* ve *Zafer* gazetelerine dizi ya da tek günlük röportajlar verdi. Mustafa Kemal'in çocukluk günlerini anlatırken, Makbule Atadan'ın *Yeni İstanbul*'a verdiği yüz otuz altı gün süren söyleşiyi esas aldım (29.10.1952-22.03.1953). Söyleşi gazetede imzasız yayımlanmış. Ancak Makbule Hanım, gazetenin sahibi Habib Edib Törehan'a teşekkürlerini ısrarla iletiyor. Onun ısrarı ve ilgisiyle hazırlanmış olduğu anlaşılıyor. Dipnotlarda, bu değerli söyleşinin tefrika sayılarını kaynak olarak verdim. Derya Genç Acar'ın "Makbule Atadan, Bir Basın Taraması" başlıklı makalesi (*Atatürk Araştırma Merkezi [AAM]* dergisi, Sayı 63, Cilt 21, Kasım 2005). Enver Behnan Şapolyo'nun *Atatürk'ün Hayatı* (1954) içindeki anlatımlara, Şemsi Belli'nin *Milliyet* (10 Kasım-24 Kasım 1955), Rıdvan Ege'nin *Ulus* (10 Kasım 1962), Yaşar Yula'nın *Zafer* (10 Kasım 1950), Selime Seden'in *Akın* (13 Kasım 1947 ve 1948) gazetelerinde yaptığı görüşmelere de yer verdim.

gören büyük bir ev tuttu, dayadı, döşedi. Sonra da ailesini Langaza'dan getirdi.

Zübeyde ile annesi Ayşe Hanım bir ilkbahar günü Selanik'e geldiler. Dayalı döşeli evlerini görünce hayretler içinde kaldılar. İğneden ipliğe kadar her şey yerli yerindeydi. Uzun süren tedavinin ardından Zübeyde'nin ayağındaki yorgan iğnesi çıkarıldı. Aile, kızlarının sağlığına kavuştuğu gün sevinçten kurbanlar kesti.⁴

Pis bir şehir

Selanik, yemyeşil bir su kasabası olan Langaza'ya hiç benzemezdi. Gezinlerin anlatımlarında hep "Pis Şehir" olarak tarif edilir, evler çeşmelerden taşınan su ile temizlenir, içme suyu sakalardan sağlanırdı.

Denizden gelenlere Selanik, çok görkemli görünür, yakınlaştıkça bir kasabaya dönüşürdü. 19. yüzyıl başında en karanlık döneminden geçen bin yıllık şehir, savaş, salgın hastalık, güvensiz ortam, yangın, ekonomik çöküş sonucu pırlıtlısını kaybetmiş, Tanzimat dönemi reformlarıyla birlikte yeniden canlanmıştı.

Şehre denizden bakanlar surların çerçevelediği minareler, kubbeler ve serviler arasında açık hava tiyatrosu gibi dizilmiş mahalleleri görürlerdi. Milattan önce 4. yüzyıla ait olan surlar erken Bizans döneminde yenilenmişti. Kış yaz eksilmeyen, şehri peçe gibi kuşatan nem, surlar yıkılınca hafiflemiş, herkes nefes almaya başlamıştı.

Beş asırlık bir Osmanlı geçmişiyle Selanik, imparatorluğun İstanbul, İzmir ve Beyrut'tan sonra dördüncü önemli şehriydi. Ancak, Sultan Abdülmecid 1859'da Selanik'e geldiğinde, kendisini ağırlayacak tek bir kamu binası olmadığından, şehir sakinlerini çadırda kabul etmişti. Çok hızlı gelişen Selanik, Beyrut'u geride bırakıp kısa sürede üçüncü büyük şehir olacaktı.

Zübeyde'nin görücüleri

Langazalı Feyzullah Ağa ve ailesi Selanik'e geleli bir sene geçmişti.

Kızların çocuk yaşta kocaya verildiği yıllardı. On dörtlerine bastıklarında eve görücü gelir, sonra da kısmetleriyle evlendirilirlerdi. Annesinin babasının kıymetlisi güzeller güzeli Zübeyde de bu kaderden kaçamadı. İlk talibi Langazalı zenginlerden Ahmed Paşa'nın oğluydu. Evlilik gerçekleşmedi. İkinci talip Selanik'in yerlilerinden, Ali Rıza Efendi idi.

4 Yeni İstanbul, Sayı 6.

Ali Rıza'nın ailesi

Ali Rıza'nın annesinin adı Ayşe, babasının adı Ahmed'di. Kızıl Hafız Ahmed Efendi diye anılan babası, dindarlığı ile tanınırdı. Ahmed Efendi'nin Kızıl Hafız Mehmed Efendi namıyla tanınan bir de kardeşi vardı. İki kardeş de kızıla çalar sarı saç ve sakallıydılar. Ayşe Hanım ile Ahmed Efendi'nin Ali Rıza'dan başka Mustafa ve Hatice adını verdikleri iki çocukları daha olmuş, Mustafa daha beşikteyken ölmüştü.

Mustafa Kemal'in kız kardeşi Makbule, baba tarafını anlatırken, çok uzak dedelerinin Vidin'den ayrılarak Serez'e yerleştiklerini, Selanik'e oradan geldiklerini söylerdi. "Ben de başkaları gibi işitmişimdir bunu. Doğru mudur, yanlış mıdır, bilmiyorum. Hatta araştırmak, sormak bile aklımdan geçmedi" derdi. Kızıl Hafız Ahmed Efendi'nin, Makedonya'nın Kocacık köyünden geldiği, köylülerin yörük diye andıkları aileden "Sarı Mustafalar" diye söz ettikleri de anlatılıyor.⁵ Kocacık köyünde, Hafız Ahmed Efendi'ye ait olduğu söylenen ev 2010'lu yılların başında restore edildi.

Zübeyde'ye rüyasında sevdalanan Ali Rıza

Ali Rıza Efendi'nin Zübeyde Hanım'a rüyasında sevdalandığı dillerden düşmeyen bir aile hikâyesiydi. Anlatı şöyleydi: Ali Rıza, rüyasında büyük bir konağın bahçesinde dolaşiyor. Yüksek bir ceviz ağacının altında durmaksızın akan bir suyun yanında duran altın saçlı yeşil gözlü uzun boylu bir genç kız ona bakıyor. Ali Rıza birkaç adım ilerliyor, kız yine olduğu yerde. Tam bu sırada ak sakallı bir adam beliriyor, "Senin kısmetin bu, Ali" diyor.⁶

Ali Rıza, Zübeyde'nin ağabeyi Hüseyin'in dünya ahret kardeşiydi. Belki de Hüseyin, Ali Rıza'ya Zübeyde'den onun güzelliğinden söz etmişti. Ali Efendi, gördüğü rüyayı ablası Hatice'ye anlattı. Hatice, Selanik Mevlevihanesi Kapu Şeyhi'nin gelini idi. Hiç vakit kaybetmeden Zübeyde'nin aile evini ziyaret etti. Rüyadaki kızın benzeri karşısındaydı.

Çevresinde sevilen aklıselim sahibi bir kişi olarak tanınan Ali Efendi, kızıl bıyıklı, iri yarı, üç altın lira aylıklı bir gümrük memuruydu.⁷ Abdi Hafız Mahalle Mektebi'nde okumuştur.⁸ Ülke sorunlarına dertlenir, süregiden istibdattan rahatsızlık duyardı.

Kızımı bir memura vermem

Zübeyde'nin annesi Ayşe Hanım, damat adayını beğenmedi; işi zora sokmak için şunu isterim, bunu isterim deyip durdu. Sırmalı kaftanlar, sıra

5 Ayşe Hanım, ikinci evliliğini Halil Efendi isimli bir tüccarla yaptı, Emine isimli bir kızı oldu.

6 *Yeni İstanbul*, Sayı 12.

7 *Yeni İstanbul*, Sayı 12.

8 Şerafettin Turan, *Mustafa Kemal Atatürk*, Bilgi Yayınevi, 2004, s. 17, 19.

sıra altınlar, altın kemerlerden dem vurdu, kızını istemeye gelen Hatice Hanım'a, "Gücenmeyiniz ama, ben kızımı bir memura veremem. Yarın Ali Efendi bir başka yere tayin edilirse ben Zübeyde'siz nasıl kalırım? Olamaz, razı değilim" dedi.

Ali Efendi kötü haberi alınca, hemen dostu Hüseyin'e gitti. İki erkek o gün ne konuştuklarını yıllar boyu kimselere anlatmadılar. Ali Rıza'nın ailesi, çocuk yaşındaki Zübeyde'yi birkaç ay sonra yeniden istemeye geldi.⁹

Bu kez hayret etmek sırası Ayşe Hanım'daydı. Ne istese kabul ediliyordu. Hüseyin, damat adayına, "Üzülme Ali, sen Ayşe Hanım'ın isteklerini kabul et, güçlükleri bana bırak" diyordu. Ali Rıza Efendi, Zübeyde'nin üvey ağabeyi Hüseyin sayesinde engelleri aşmayı başarmıştı.¹⁰

Söz kesilmeden önce, yapılan soruşturmalar pürüzsüzdü. Ali Rıza'ya karşı hiç kimsenin bir diyeceği yoktu. Nikâh için engel kalmamıştı. Ali Rıza'ya müjdeyi Hüseyin verdi.¹¹

Düğün hazırlıkları Langaza'da satılan bir çiftlikle başladı. Önce nikâh ardından düğün yapıldı.

Gelin süsleniyor

Nikâh Cuma günü kıyılırdı.

Gelin olacak kız için ağda hazırlanır, yüzündeki gözle görülmeyen ayva tüyelerine kadar yolunur, ardından başı tellenirdi. Türk gelininin en büyük süsü yüzünün teliydi. Telci, düğün evine geldiğinde kahveler içilir, tefler bir fasıl geçer, kadın köçekler dans ederlerdi. Telcilik o zamanlarda bir meslekti. Telcinin boy boy fırçaları, hokkaları, renk renk yıldızları olurdu. Ağdanın ardından düzgün adı verilen bir tür pudra, sonra da zamk sürülür, altın paralar, inciler, kıymetli taşlar ve pullarla süslenirdi. Bir gelini tellemek en aşağı üç saat sürer, tel işi bitip de gelin ayağa kalktı mı, herkes hayran kalırdı. Kızın yalnız ağzı, burun delikleri ve gözleri açıkta bırakılırdı. Gelinler nazara karşı altın ve gümüş tellerle süslenirdi. Ağdadan sonra pancar kırmızısı bir yüz ortaya çıkar, yanaklarda çok kere boy boy çibanlar peydah olurdu.

Zübeyde'nin yüzü de sivilceler içindeyken yolunmuş, tellemenin ardından yeşil, kırmızı, altın gümüş yıldızlarla süslenmişti.¹²

Damat ve yakınları, hafız hocalar eşliğinde gelin evine gelir, kadınlar

9 *Yeni İstanbul*, Sayı 11, 12.

10 *Yeni İstanbul*, Sayı 13.

11 Derya Genç Acar, "Makbule Atadan, Bir Basın Taraması," *AAM dergisi*, Sayı 63, Cilt 21, Kasım 2005.

12 *Yeni İstanbul*, Sayı 14, 15.

evde, erkekler sokakta beklerdi. Mahallenin imamı yüksek sesle kızın annesine seslenir, “Ayşe Hanım, kızınızı Allah’ın emri, Peygamber’in kavli ile Kızıl Hafız Ahmed Efendi’nin oğluna zevce olarak istiyoruz. Kabul eder misiniz?” diye sorardı. Kimseden ses çıkmaz, gelin zaten karışamaz, kızın annesi de sesini çıkartmazdı. İmam bir kere daha sorar, yine cevap alamayınca bir daha sorardı. Kız babası, –bu durumda Feyzullah Ağa– evet dediğinde, kapıda bekleyen okuyucu kadınlar Kuran okumaya başlarlardı.

Nikâh kıyılır kıyılmaz, kız evinden damada, sürahiler içinde şerbetler gönderilir, damattan da kız evine üzeri kolalı kırmızı tülle süslenmiş hasır sepetlerle hediyeler gelirdi. Sepetlerde badem şekeri, altın yaldızla kaplı çikolatalar, kişniş şekeri, terlik ve kolonya olurdu.

Kına gecesinde gelin evinde yemek yenir, sabah namazına kadar eğlenilirdi.

Gelinin çeyizinin gönderileceği gün damadın evinde börekler, tatlılar açılır, şerbetler hazırlanır; okuyucu kadınlarla birlikte damat gelini almaya gider, dualar eşliğinde faytona binen gelinle damadın arkasından çalgıcılar yürürdü.

Gelin, damat evine geldiğinde gelinliğini giyer, herkes onu görmeye gelirdi. Dualar eşliğindeki ziyafetin ardından herkes dağılırken damadın gelin odasına bırakılması âdettendi.¹³

Ali ile Zübeyde’nin ilk gecesi

Zübeyde, Ali Efendi’nin Selanik’in batısında, Kale’nin eteklerinde, Horhor Suyu’ndaki aile evine gelin gitti. 1870 ya da 1871 yılıydı. Sözlü anlatımlara göre Zübeyde on dört yaşındaydı, yani 1857 doğumluydu. Emeklilik belgesinde doğum tarihi 1841 yılı olarak görünen damat Ali Rıza da otuz yaşında olmalıydı.¹⁴ Aralarında on altı yaş fark vardı.

Günler süren bekleyişin ardından Zübeyde’ye kavuşan damat ilk gecenin sabahında durgun mu durgundu. Yüzünü sivilce basan, güzel iken birden çirkinleşen Zübeyde’yi beğenmemişti. Zübeyde Hanım, kadınlık gururunun kırılışını, eşi tarafından sebepsiz terk edilmesini kızı Makbule’ye defalarca anlatmıştı:

Annem babamın Horhor Suyu’ndaki evinde ilk gecesini geçirdikten sonra, bütün kadınlık gururunu en derinlerinden yaralayan bir durumla karşılaşmış. Aile halkının suratı bir karış.

13 Dönemin nikâh ve düğün âdetleriyle ilgili anlatım için bkz. Feriha Büyükcunal, *Manastır-İstanbul*, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2009, s. 42-45.

14 Mehmet Ali Öz, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Atatürk’ün Soy Kütüğü*, Dilek Ofset, Sivas, 2014, s. 70.

Gözlerde ezici ve ısırcı bakışlar var. Annem heyecan içinde çırpınıyor. Ne olmuş? Ondan saklanan bir şey mi var acaba? Aradan bir gün geçtikten sonra babam nihayet anneme haber veriyor:

“Çayağzı’na gideceğim. Belki birkaç ay kalırım. Bir şey lazım olursa annem burada...”

Ali Rıza kız kardeşi Hatice’ye söylenmişti: “Beni yaktın Hatice. Güzel diye göklere çıkardığın Zübeyde bu mu? Baksana yüzü yara içinde. Bana öyle bir oyun oynadın ki!”

O da, “Bekleseydin biraz. Kızın yüzü iyileşince evlenirdin. Ne diye o kadar acele ettin?” diye cevap vermişti.

“Acele etmek değil bu Hatice. Bir şeye karar verildi mi yapılmalı. Sen bana her şeyden bahsettin de kızın çıbanlarını sakladın. Kısmet diyor geçiyorsun. Olur mu böyle kısmet? Gözün yok mu senin? Birkaç ay dışarıda kalırım. Ondan sonra karar vermek lazım. Ben yüzü yara içinde bir kadınla yaşayamam.”¹⁵

Ali Rıza, Selanik’i terk etmiş, gümrük memurluğu yaptığı Çayağzı’na gitmişti. Kördüğümün çözülmesi zaman alacaktı.

Makbule, annesinden dinlediği sözlerle gelinlerin perişanlığını şöyle anlatmıştı:

Gelin, istisnalar bir yana bırakılırsa, kocasının evinde iğreti ve takma bir varlıktır. Kocasının evi diyorum dikkat ediniz. Gerçekten de öyledir. Kurulan yeni ailenin halk dilindeki adı, koca evidir, paylaşılan ev değil, yalnız erkeğin evi. ... Aile denilen ipin en zayıf noktası da elkızı, gelindir. ... Hatta kadın çocuk sahibi olduktan sonra bile, ailede yama gibidir... İstedğim şey, annemin hangi sosyal şartlar içinde evlilik hayatına girdiğini hiç olmazsa ana çizgileriyle belirtmektir.

Cennetimin gül bahçesi Zübeydem

Yüzü çıbanlı diye, sevdalandığı Zübeydesi’nden kaçıp uzun süre Çayağzı’nda kalan Ali Rıza’yı Selanik’e dönüşünde bir mucize bekliyordu. Çıbanları iyileşince Zübeyde’nin bütün güzelliği geri gelmişti. Öfkelerini geride bırakan Ali Rıza için Zübeyde artık her şeydi. Rüyalarına giren en güzel kadınla birlikte olmanın sonsuz bahtiyarlığını yaşıyor, eşine “Gülzar-ı Cennetim Zübeydem” diye sesleniyordu.

Şevket Süreyya, Zübeyde Hanım’ı şöyle tasvir ediyor:

Onu kendisine bile sormadan, sanki kaş ve göz arasında evlendirdikleri kocasıyla arasında tam yirmi yaş fark vardı.¹⁶ (...) Kumrala çalan sarışın bir

¹⁵ Yeni İstanbul, Sayı 18, 19.

¹⁶ Benim hesabıma göre karı kocanın arasında on altı yaş fark vardı.

güzeldi. Beyaz pembe teni, renkli yüzü, orta boylu, narın, canlı bir yapısı vardı. Asıl çekiciliğini veren gözleriydi. Biraz içerlek, biraz yumuk, hafif şehla ve mavimsi gözler.

Zübeyde, omuzları, göğüsleri kabarık, yakaları dantel işlemeli beyaz bulüzer giyerdi. Geniş etekleri topuklarına kadar inen renk renk eteklikler, yahut açık renkli roplar giydiği de olurdu. Ama belini daima gümüş bir kemerle sıkardı. Sarışına çalan kumral saçlarının alnının üzerine gelen kısmını buklelerle kapatırdı. Arka kısmını yapma taşlarla süslenmiş taraklarla bir topuz halinde toplardı. ... evinin erkeğini beklediği akşam saatlerinde o sarışın uzun saçlarını uzun uzun tarayıp, çeşit çeşit biçimlendirdikten sonra, ya bir iki örgü halinde toplayıp arkasına bırakırdı. Yahut da daha duygulu günlerinde saçlarını omuzlarına dökerdi. Düzgün, pudra, allık sürdüğü de bilinir. Ama bunlara hakikaten ihtiyaç yoktu.¹⁷

Mustafa Kemal'in mahalle arkadaşı Mehmed Ali [Okar], Zübeyde Hanım'ın sadokor çarşaf giydiğini hatırlıyor. Sadokoron sözlükteki karşılığı, açık saman rengi tiril tiril ipekli kumaş.¹⁸

İyi bir kaynana

Zübeyde, Ali Rıza'nın aile evinde görümcesi ve kayınvalidesi ile yaşıyordu. Ayşe Hanım, gelinini kendi kızı gibi benimsiyor, koruyor, seviyordu. Bütün ev işlerini yapar, gelinine de "Bu işleri ben yaptım" dersin diye tembihlerdi. Zübeyde'ye ikinci anne olmuştu. Makbule kaynana sorununun yakıcı bir dert olduğunu bilirdi:

14 yaşında evlilik hayatına giren görgüsüz bir kız çocuk için seyrek rastlanır bir bahtiyarlıktı... İyi bir kaynanaya rastlamak iyi bir koca bulmak kadar büyük bir baht işidir. Hatta belki kocadan da önemli... Çünkü karısını sevmeye başlayan genç bir koca evde kaynana gürültüsü başladı mı iki ateş arasında kalmış olur. Bundan kurtulmanın biricik yolu genç karısından ayrılmaktır. Sebebi de o zamanki delikanlıların anne sevgisini mutlak bir itaat şeklinde anlamalarıdır.¹⁹

Zübeyde ilk çocuğu Fatma'yı kucığına aldığı anda bütün aile bayram yaptı. O zamanlarda her doğan çocuk, elkızının yabancılığını kaldırırdı. Baba-anne, ilk torununun yanından ayrılmıyordu.

17 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt 1, Remzi Kitabevi, 1969, s. 19-21.

18 Mehmet Ali Okar, *Osmanlı Balkanlarının Son Günleri*, İş Kültür, 2013, s. 269.

19 *Yeni İstanbul*, Sayı 20.

Ali Rıza, Zübeyde'yi ezdirmedi

Görümcesinin gözünde Zübeyde sağa baksa kabahat, sola baksa kabahat oluyor, azarlanıyordu.²⁰ Ali Rıza'nın kız kardeşi Hatice emretmekten, baskı yapmaktan hoşlanan bir kadındı. Bir gün Zübeyde'den tulumba tatlısı istedi. Zübeyde böyle bir tatlının adını bile duymamıştı. Kayınvalidesine sordu. O da bir tarif verdi. Mutfakta hamuru hazırlamaya çalışırken Ali Rıza geldi. “Ne yapıyorsun?” diye sordu.

“Hatice söyledi, tulumba tatlısı istiyormuşsun. Onu hazırlıyorum işte. Ömrümde yapmadım. Bakalım nasıl olacak?”

“Sen bu hamuru bana bırak da Fatma'nın yanına git!” dedi Ali Rıza.

Zübeyde yanından ayrıldıktan sonra mutfakta yalnız kalınca, Zübeyde'nin elinde top gibi duran hamuru aldı, bahçeye çıkıp toprağa gömdü, sonra da çarşıya gitti. Kadın göbeğinden kazandibine çeşit çeşit tatlı ile geri döndü. Akşam sofrası kurulup da sıra tatlıya geldiğinde görümcesi Zübeyde'ye sinirlendi. Getirilen tepside her türlü tatlı varken tulumba tatlısı yoktu.

“Nerede tulumba tatlısı Zübeyde? Hani ya yapacaktın. Sana söyledim de... Niçin yapmadın?”

Evde huzursuzluk çıkmasından hoşlanmayan Ali Rıza hemen araya girdi:

“Siz aranızda belki öyle karar vermişsiniz. Fakat ben fikrimi değiştirdim. Canım çekti, çoktandır bu tatlıları yemedim” dedi. Zübeyde'yi Hatice'ye ezdirmeyeceğini sözle değil, küçük bir ders vererek göstermişti.

20 *Yeni İstanbul*, Sayı 21.